

HERFSTTREK VAN KRAANVOGELS (GRUS GRUS) IN HET GOOI, 1982

Fred van Klaveren

Inleiding

Zweden, september 1982. Reeds van verre klonk het roepen, dat geleidelijk aanzwol tot een lofzang aan het, in het water glinsterend avondgoud. Tussen de dichte bossen rond het meer weergalmde hun opgewonden getrompetter. Kraanvogels zwermde, hun poten afhangend, boven de slaappleats. Dit was mijn eerste ontmoeting met Kraanvogels op deze manier. Dat menigeen hier in het Gooi op een dergelijke wijze Kraanvogels zou waarnemen had waarschijnlijk niemand verwacht.

Najaarstrek

Het begon met een waarneming van I. van Woersem die in de nacht van 28 oktober 1982 een aantal Kraanvogels hoorde boven Oud Naarden. Door de donkerte konden de vogels niet geteld worden. Precies een week later, op 4 november werd de tweede groep waargenomen. Vanaf deze dag werden nog een aantal waarnemingen van overvliegende Kraanvogels gedaan. Allen vlogen in Z. of ZW. richting.

4-11-1982	40	ex.	Baarn
5-11-1982	32	ex.	Hilversum
5-11-1982	20	ex.	Eukeberg, Naarden
6-11-1982	34	ex.	Laren
6-11-1982	36	ex.	Kortenhoef
6-11-1982	35	ex.	Kortenhoefse Plassen
6-11-1982	37	ex.	Loosdrechtse Plassen

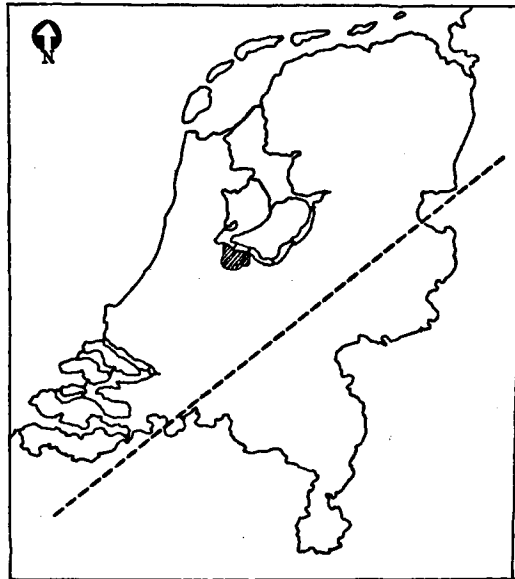
Waarschijnlijk ging het bij de laatste 4 waarnemingen om dezelfde groep.

6-11-1982	10+	21	ex.	Loosdrechtse Plassen
6-11-1982		13	ex.	Kortenhoef
6-11-1982		12	ex.	Stichtse Brug, Blaricum
6-11-1982		8	ex.	Hollandse Brug
6-11-1982		17	ex.	Almeerder Hout, Z. Flevoland
7-11-1982		3	ex.	Muiderzand, Z. Flevoland
7-11-1982		3	ex.	Loenerveense Plas
7-11-1982		30	ex.	Naardermeer
8-11-1982		30	ex.	Hilversum

Het archief van de VWG bevat de volgende najaarswaarnemingen:

24-10-1941	19	ex.	Huizen, o.v. WZW
23-10-1954	1	ex.	Eempolder (Wiek en Sneb 2(6):43)
23- 8-1960	1	ex.	Eemmond
15-10-1967	42	ex.	Eempolders
13-11-1978	+ 15	ex.	Bussum, 's nachts o.v.
6- 9-1979	- 4	ex.	Hilv. Kanaal, o.v. ZO
7- 9-1979	12	ex.	Hilv. Kanaal, o.v. ZO
28- 9-1980	18	ex.	Kortenhoef, o.v. ZZW
9-11-1981	min.2	ex.	Hilversum, 's nachts o.v. ZZW
14-11-1981	min.1	ex.	Oud Naarden - Limten, 's nachts op weiland of zeer laag o.v.

Tussen eind augustus en begin oktober, met het hoogtepunt tussen 8 en 15 sept. vindt de trek over Zuid Zweden plaats. Onderwijl worden rustgebieden, zoals de eilanden Öland (Zweden) en Rugen (DDR) aangedaan. Daarna trekken de Kraanvogels over Midden - Europa , met als hoogtepunt de maand oktober. Een belangrijk deel van de Kraanvogels trekt nog van het begin van november door tot midden november, maar dan is de trek duidelijk afgenomen. De trekrichting van de in Noorwegen, Zweden, Denemarken en een deel van Finland, alsmede de in het noorden van West en Oost Duitsland en Polen broedende vogels loopt pal zuidwest. Over beide Duitslanden heerst een overwegend WZW georiënteerde trekrichting (Glutz v. Blotzheim, 1973). Doordat de meest westelijk gelegen grens van de trekroute over Midden Europa globaal over de steden Lubeck - Deventer (Wageningen) - Atwerpen loopt is de kans dat wij in het Gooi Kraanvogels zien maar klein. Het aantal overtrekkende Kraanvogels kan echter in sommige jaren aanmerkelijk groter zijn dan in andere jaren (Kwak, 1981). Er kunnen dan Kraanvogels tot in West - Nederland waargenomen worden. Na een levensgevaarlijke tocht over op - alles - schietend- Frankrijk wordt de eindbestemming van de tocht, de zogenaamde overwinteringsgebieden bereikt. Deze gebieden liggen voornamelijk in het zuidwesten van het Iberisch Schiereiland. Een deel steekt de Straat van Gibraltar over naar Noord - afrika (Algarije, West-Marokko) of West-Afrika.



Meest westelijke trekroute van de Kraanvogel (*Grus grus*) over Nederland.
Het gearceerde deel stelt het werkgebied van de VWG voor.

Weersinvloeden tijdens de trekperiode

Door klimatologische omstandigheden kan in enkele dagen een sterke doortrek en een opvallende concentratie van groepen Kraanvogels ontstaan, die bijvoorbeeld in de herfst van 1963 tot een ongewone west - waarts - verschuiving van de trekroute leidde. Het gevolg was, dat onder andere in ons land 4000 exemplaren werden geteld (Glutz v. Blotsheim, 1973). De doortrek van de betreffende groepen kan dan tot in december plaats vinden.

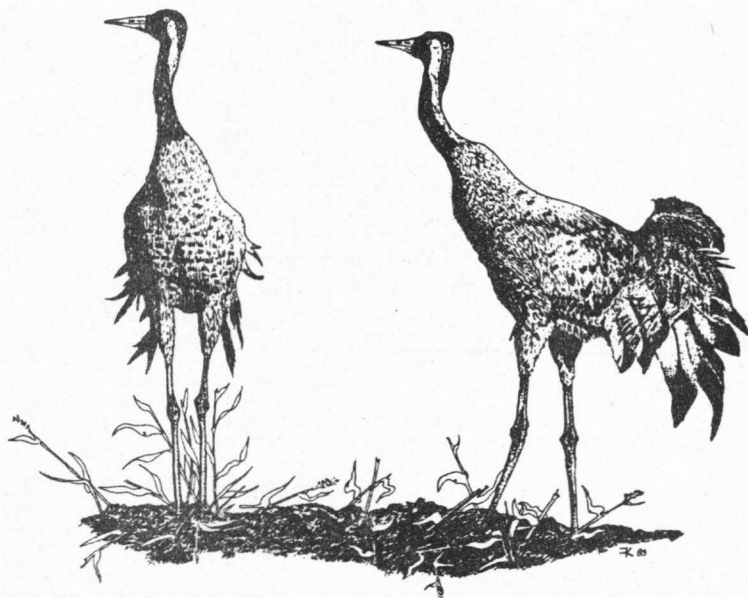
Een dergelijke geval heeft zeer waarschijnlijk ook deze herfst plaats gevonden. Vanaf half tot eind oktober was de wind over het algemeen zwak tot matig zuidwest, gepaard gaand met regen of motregen en enkele dagen met mist. Begin november sloeg het weer om van enige dagen met mist en weinig ZW. wind naar matige ZO. wind vanaf 4 november. De temperatuur zakte tot om en nabij het vriespunt. De wind nam vanaf 6 november toe tot krachtig ZO. met 0% bewolking. Ook op 7 november blies de wind uit het zuid oosten. De mist eind oktober en begin november heeft er waarschijnlijk toe geleid dat de Kraanvogels niet meer trokken, waardoor de groepen zich meer gingen concentreren op bepaalde plaatsen. Toen het weer opklaarde, waaide een gure, krachtige wind uit het zuid oosten, waardoor de Kranen tot ver over het meest westelijke punt van de trekroute (Wageningen) werden "geblazen"; tussen 5 en 7 november werden zelfs groepen Kraanvogels langs de kust boven de Noordzee gezien! Vanaf 8 november draaide de wind naar ZZW. met weinig regen en wisselende bewolking en werd "slechts" een waarneming gemeld van 30 exemplaren boven Hilversum.

Waarnemingen uit het verleden duiden erop dat de Kraanvogel maar weinig wordt waargenomen in het Gooi (tabel 1). De Avifauna van Midden - Nederland (Alleyn, 1970) noemt de Kraanvogel een doortrekker in klein tot vrij klein aantal, dat inhoudt dat 16 - 500 exemplaren op een dag in het midden - nederland gebied aanwezig kunnen zijn.

Voorkeur voor grootschalige gebieden

In december werden twee groepen pleisterend waargenomen in het gebied ten zuiden van het Eemmeer.

- 3-12-1982 75 ex. Slikveld Stichtse Brug, Blaricum, fouragerend+rustend.
5-12-1982 23 ex. Weiland aan de Eemmeerdijk, Oostermeent, rustend.



Aangezien Kraanvogels bij uitzondering tot midden - november te zien zijn, kunnen we deze waarnemingen voor 't Gooi als zeer opvallend beschouwen. Daarbij komt nog dat pleisterende Kraanvogelsslechts zelden in het Gooi en omstreken worden waargenomen. Het archief van de VWG bevat maar een waarneming uit december:

2-12-1978 23 ex. Eempolder - Noord, laagzwevend boven 't land.

Uit de weersomstandigheden van eind november tot 5 december 1982 zijn geen duidelijke conclusies te trekken voor wat betreft het laat doortrekken van de Kraanvogels. Het weer van eind november tot begin december was vrij constant. Er waaide een zwakke tot matige ZO tot O wind, de bewolking was overwegend 100% en er was geen neerslag van betekenis. Op 4 november was er mist. Mogelijk dat ongunstige (weers) omstandigheden in Duitsland of verder naar 't Oosten het doortrekken van een groep (late) Kraanvogels hebben vertraagd.

Geschikte pleisterplaatsen voor Kraanvogels zijn grootschalige vochtige landschappen in de vorm van uitgestrekte heide velden, weilanden en akkers met voldoende rust en voedsel. Dit voedsel bestaat hoofdzakelijk uit: granen, aardappels en bieten, insecten en hun larven (emelten, krekels, mestkevers enz.), regenwormen en kleine waterslakken als ook kleine gewervelde dieren. Gemeenschappelijke slaapplekken bevinden zich in vochtige, deels overstroomde landerijen, in ondiep water of natte weilanden.

De voldoende waarnemingen tonen de voorkeur van Kraanvogels voor grootschalige open gebieden.

1- 4-tot 3-5-1949 1 ex. bouwland en nabij Eemmond, Eempolder, fouragerend
6- 4-1952 1 ex. bouwland aan de kust, Eempolder
1- 5-1957 1 ex. Eemmond bij Huizen, met slepende poot
11- 4 tot 23-4-1964 1 ex. nabij Eemmond, op graanakker
12- 3-1978 1 ex. Berger- en Meentpolder, Naarden, enkele malen vliegend
7-10-1978 15 ex. Heintjesrak- en Broekerpolder, zeer laag o.v. alsof ze wilden landen.

De gebieden in het Gooi waar dit najaar Kraanvogels pleisterden voldoen grotendeels aan de bovengenoemde factoren. Of er bij een volgend "invasie" weer Kraanvogels in deze gebieden te vinden zullen zijn, is afhankelijk van de vraag of de belangrijkste factoren (grootschalig-heid, rust en voedsel) nog van toepassing zullen zijn.

Tabel 1

Het aantal waarnemingen en aantal exemplaren van de Kraanvogel in het werkgebied van VWG 't Gooi e.o.

maand	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	totaal
aantal waarnemingen													
1941-1981			5	8	2			1	3	4	3	1	27
1982										1	17	2	20
aantal exemplaren													
1941-1981			60	16	2			1	34	77	>	23	> 213
1982										>	310	98	> 408

(> betekent: 's nachts o.v. en niet telbaar.)

Voorjaarstrek

De terugtrek in het voorjaar loopt van eind februari tot in april. Toch worden er ook in mei nog Kraanvogels gezien.

Uit tabel 1 blijkt dat er in het Gooi in het voorjaar minder Kraanvogels waargenomen worden dan in het najaar. Dit zal grotendeels het gevolg zijn van een smallere trekroute: 150 - 200 km. breed tegen 200 - 300 km. in het najaar (Glutz v. Blotzheim, '73). Vanaf Spanje (Pyreneeën) vliegen de Kraanvogels in noordelijke richting, waarna ze boven M-Frankrijk een NO gerichte route aanhouden. Hierdoor loopt de westelijke grens van de trekroute over ZO-Nederland, en worden er minder Kraanvogels boven de rest van ons land gezien. De volgende waarnemingen uit het voorjaar zijn bekend:

25-4-1949	1 ex.	Eempolder (limosa 22:394)
13-3-1957	5 ex.	Eemmond o.v.
1960	+20 ex.	Bussum o.v. NW.
26-3-1960	-30 ex.	Eemmond
10-3-1962	12 ex.	Hilversum o.v. NNW.
31-5-1973	1 ex.	Muiderberg o.v. (vogelj. 12(5):493)
5-4-1974	5 ex.	Limmen o.v. Oost
29-4-1974	5 ex.	Zuiderheide o.v.

Opwinding onder waarnemers

Het waarnemen van Kraanvogels is te verdelen in de volgende hoofdpunten:

1. Eén of meerdere vogelaars zien wat vliegen, maar durven nog niets te zeggen (faalangst of een onbekende vogel?). Een beklemd gevoel in de buikstreek wordt merkbaar, zoals vaak bij een bijzonderheid in aantocht.
2. Dan komen voorzichtig de volgende woorden: ik geloof, dat daar wat vliegt, weet jij wat het is? Het vliegbeeld van een Kraanvogel is door zijn onbekendheid tamelijk lastig. Door z'n grootte ontstaan ook twijfels.
3. Vervolgens wordt er druk gegist: reigers, maar wat een grote groep, of: wát, Lepelaars in december, of voorzichtig: Ooievaars, ze zijn niet geringd, of geheel in paniek: waardan, waardan, ik zie alleen maar ganzen.
4. Plots komt de oplossing als een kanonschot, KRAANVOGELS! Daar!
Even is het stil..... dan wordt er druk gewezen, ogen glinsteren van emotie. Iedereen loopt onmiddellijk nerveus heen en weer, probeert nóg dichterbij te komen. Kreten als Falsterbööö of Bosporùùùs ontsnappen aan de meest nerveuze.

Pas wanneer de Kraanvogels uit het zicht zijn, komt de inwendige vogelaar tot rust, het gezicht nog steeds op 7 dagen zonneschijn. En steeds als je een vogelfreak ziet vertellen met blozende wangen en wijzend naar 't plafond, dan kan je er zeker van zijn dat hij ZE heeft gezien.

Slot

Dit jaar mocht menig vogelwaarnemer (m/v) in het Gooi z'n hart ophalen aan het zien van Kraanvogels. Gegevens uit het archief van de VWG doen blijken dat er in het Gooi en omstreken nog nooit zulke aantallen, als afgelopen herfst werden waargenomen. Door de ligging van ons werkgebied is het eerder uitzondering dan regel wanneer er Kraanvogels worden gezien, al lijkt het aantal waarnemingen de afgelopen jaren iets toegenomen te zijn. Aangezien de stand de laatste jaren achteruit loopt, is het waarschijnlijk dat dit veroorzaakt wordt doordat tegenwoordig méér vogelaars naar de lucht kijken. Of de trekroute in de loop van de jaren iets meer westwaarts is komen te liggen is mij niet bekend. Dat in bepaalde periodes van het jaar Kraanvogels verschijnen (december) of nog aanwezig zijn (mei) is waarschijnlijk afhankelijk van extreme factoren zoals weersinvloeden of ziekte.

Zonder de Kraanvogel waarnemingen uit ons werkgebied zou dit verslag niet gemaakt kunnen worden. Alle inzenders worden hierbij hartelijk bedankt.
Van de volgende personen werden waarnemingen verwerkt:

R.v.d. Akker, G. Blok, E. Boog, J. Bos, M. Bouman, H. Duivenoorden, N.J. Dwars, H. Gartner, de Groot, J. Hardon-v. Velsen, R. Heuwekemeyer, R. Jansen, F en Ev.Klaveren, W. Kraak, de Kruiff, E. Lam, R. Leurs, P en W. Logtmeyer, H. Marinus, I. Mes, Nuyen, H. v.Oosterhout, L. Oudejans, P. v.d.Poel, S.H. Poelstra, Poorter, F.G. Rijnja, F. Siemensma, C. Steenman, Tolman, A.P. Vermeulen, B. Versluys, Y.S. Vogel, A. v.Wettum, I. v.Woersem, Wolff, Wouters(GNR)

Literatuur:

- Alleyn, W.F. (1971): Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum, Assen.
Glutz von Blotzheim, U.N., K.M. Bauer & E. Bezzel (1973): Handbuch der Vögel Mitteleuropas
Band 5 Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
Kwak, R.G.M., A.H.F. Stortelder (1981): Vooronderzoek naar landschapsecologische
relaties, internationale vogeltrek. Rijksinstituut voor onderzoek in de
bos- en landschapsbouw "de Dorskamp", Wageningen. Rapport nr.247
Loohuis, I (1981): Alleen Kraanvogels dansen als het ochtend wordt. Grasduinen
3:38-42
Wessels, H. (1978): De trek van de Kraanvogels (*Grus grus* L.) in de herfst van 1976
en 1977 over Nederland te noorden van de Waal. Vogeljaar
5(26): 229-235.